

Микола Посівнич

(Львів)

УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА КОЛОНІЯ В МАНДЖУРІЇ У 1920 – 1945 РР.

У статті висвітлено громадське та культурне життя української діаспори на Далекому Сході та розкрито воєнно-політичну діяльність Організації Українських Націоналістів. Показано роль ОУН у тогочасних суспільно-політичних процесах на далекосхідному регіоні та формування нею умов для виникнення українського державного утворення.

Ключові слова: Провід Українських Націоналістів (ПУН), пропаганда, підготовка, Українська Далекосхідна Січ (УДС), Японія, діаспора.

В статье освещена общественная и культурная жизнь украинской диаспоры на Дальнем Востоке, раскрыта военно-политическая деятельность Организации Украинских Националистов. Представлено роль ОУН в общественно-политических процессах на дальневосточном регионе и формирование ею условий для возникновения украинского государственного образования.

Ключевые слова: Провод Украинских Националистов (ПУН), пропаганда, подготовка, Украинская Дальневосточная Сечь (УДС), Япония, диаспора.

The article sheds light on the community and cultural life of the Ukrainian diaspora in the Far East. In addition, the article focuses on the political and military activity of the Organization of Ukrainian Nationalists, demonstrating the OUN's socio-political role in the Far East region and its contribution towards the overall development of Ukrainian nationbuilding.

Key words: Leadership of Ukrainian Nationalists, propaganda, training, Ukrainian Far Eastern Sich, Japan, diaspora.

В умовах розбудови сучасної української державності та формування основ громадянського суспільства неупереджене та об'єктивне осмислення і висвітлення минулого набуває особливо важливого значення. Вивчення історичного досвіду, ідейно-теоретичних засад та

практики визвольного руху ХХ ст. є необхідною умовою для вироблення подальших напрямків успішного розвитку країни.

Проблематика діяльності українських організацій закордоном залишається на сучасному етапі у вітчизняній науці майже зовсім не дослідженою. Саме вивчення зовнішньополітичної діяльності українського визвольного руху дасть можливість краще проілюструвати розмах боротьби за визволення та встановлення незалежної української держави. Діяльність ОУН на Далекому Сході в історіографії майже не досліджувалася й тому автор постановив розкрити досі невідомі загалу громадські й воєнно-політичні аспекти діяльності. Матеріалами для написання статті стали спогади відомих діячів ОУН – Григорія Купецького [11], Володимира Стахіва [21], Миколи Капустянського [9; 10], Дмитра Андрієвського [1], Романа Малашука [16; 17], Євгена Ляховича [15] та Юрія Бойка [2]. В історіографії вказане питання майже не розкрито, окрім, коротких заміток в монографіях Петра Мірчука [18, с. 483, 510-512] та Романа Висоцького [22, с. 377].

Активна діяльність в усіх місцях компактного проживання українців, на думку провідних членів ОУН, мала сприяти подальшому державному будівництву й у самій Україні. Саме на Далекому Сході були всі умови для створення ще одного українського самостійницького центру. Найсприятливіші умови для цього були у Манджурській провінції в Китаї, де українська діаспора, за різними даними, становила 20-30 тисяч і була зосереджена в містах Харбіні (проживало 15-20 тисяч осіб і наприкінці 1920-х рр. було засновано Українську Національну Колонію (далі – УНК) на чолі з д-р Барченком, Український Національний Дім (далі – УНД), Союз Української Молоді (далі – СУМ), діяло товариство Просвіта на чолі з Іваном Паславським та видавався "Український вісник" під редакцією Івана Світа), Мукдені, Дайпені, Гирині. Великі українські громади були у Шанхаї (видавали часописи "Шанхайська Громада", "Український голос на Далекому Сході"), Циндао (випускали газету "На Далекому Сході"), Тяньцзіні, Ханчжоу. В 1934 р. у м. Харбіні завдяки УНК було налагоджено випуск україномовних радіопередач, які охоплювали весь Далекий Схід [7, с. 3548; 19, с. 23; 4, с. 81-82; 11, с. 204-207].

На нарадах Проводу Українських Націоналістів (далі – ПУН) та в листуванні з провідними членами ОУН Євген Коновалець обстоював концепцію розвитку зовнішньополітичної діяльності орієнтуючись на чотири супердержави – Англію, Італію, Німеччину та Японію й балансує між їх інтересами здобувати найвигідніші позиції для України.

У листі до Євгена Ляховича Коновалець зазначав: “Виходячи з заложення, що теперішній стан в Європі й узагалі теперішній розвиток подій не є чимось стабільним, ми в нашій міжнародній діяльності не повинні допустити до того, щоб нас використовували як знаряддя однієї великодержави проти другої. Справа в тому, що фронти в міжнародній політиці ще не визначилися так, щоб ми вже сьогодні могли прийняти вирішення, що мовляв, стаємо й в’яжемо долю нашої Організації з однією групою держав. Ми мусимо й надалі... рівнорядно вести нашу акцію на чотирьох теренах” [15, с. 924-925].

Цікавий погляд на геополітичну співпрацю між Україною та Японією виклав у травні 1939 р. в праці “Місце України в світі” член ПУН Іван Габрусевич. Він зазначав, що тактику ОУН стосовно Японії потрібно розвивати за двома основними сценаріями: 1) японського буфера та 2) української далекосхідної держави. В праці ґрунтовно проаналізовано лише другий сценарій. Успіх у його реалізації мав залежати від таких чинників: 1) питомої ваги України, з одного боку, й організованості українців Далекого Сходу – з іншого; 2) від військово-політичної долі України в Європі; 3) геополітичних обставин серед народів Далекосхідного регіону. Сама поява на Далекому Сході української держави, заснованої на національному принципі, на думку автора, мала підштовхнути народи Азії до активної боротьби проти загарбників [3, с. 11-14, 44-51].

За дорученням Провідника ОУН Євгена Коновальця на початку 1930-х рр. сотник Ріко Ярій налагодив контакти через підполковника німецької армії Курта Грабе контакти у Берліні з військовим аташе японського посольства полковником (згодом генералом) Гірошімі Ошіма. Для безпосередніх зв’язків з ОУН у 1933 – 1935 рр. полк. Ошіма призначив майора Томочіку. Згодом ген. Ошіма став одним із найавторитетніших офіцерів японського війська та керівників Квантунської армії. За його рекомендаціями японський уряд при своєму посольстві у Берліні призначав спеціальних офіцерів щодо українських справ. Ними були підполковник Усуї (1935 – 1937), підполковник Манакі й майор Нагата (1937 – 1939), підполковник Ямамото (1940 – 1941). Ген. Ошіма подав офіційну пропозицію ПУН створити представництво ОУН в Токіо та організувати спільний антибільшовицький фронт на Далекому Сході. Для цього на думку генерала мали сприяти такі фактори: велика українська діаспора в Маньчжурії та значний відсоток українців в Сибірі й гарнізонах Червоної армії. Окрім військових Коновалець доручив Є. Ляховичу у 1933 р. нав’язати кон-

такт з одним із провідних японських дипломатів бароном Нобуто Іто, який в цей час був послом в Женеві. Згодом, коли Іто був послом в Парижі (1934) та Варшаві (1935), Ляхович двічі зустрічався для поладження різних справ [21, с. 20-21; 15, с. 911-912, 8, с. 988-989].

Особливу увагу Євген Коновалець приділяв в розв'язанні української проблематики подіям на Далекому Сході. Він зумів переконати японський генштаб у тому, що Україна має виняткове політично-стратегічне та економічне значення в аспекті розв'язання східної проблеми. ПУН намагався впливати через Японію й Італію на політику Німеччини щодо українського питання у Східній Європі. У 1937 р. від японського генштабу прибув офіцер, який запропонував координаційний план дій Японії і ОУН у разі початку війни з СРСР. До Японії мав відбути М. Капустянський для вироблення остаточної угоди. Але Є. Коновалець не підписав попередні домовленості, через те, що в цей час в японському генштабі існували дві концепції розвитку військової доктрини: 1) Сухопутна, яка зводилася до ведення війни проти СРСР; 2) Воєнно-морська – прагнула до скинення англосакського панування на Тихому океані. В ході дискусії перемогу здобула друга, за якою виходячи з інтересів ОУН співпраця була не можливою, бо у власній зовнішній політиці почала орієнтуватися на США та Англію [9, с. 130-131; 10, с. 100; 1, с. 155].

У вересні-грудні 1931 р. японські війська окупували у Китаю Маньчжурію. 1 березня 1932 р. на захоплених територіях під протекторатом Японії була проголошена маріонеткова держава Маньчжоу-Го на чолі з імператором Пу І. Наприкінці 1920-х рр. керівник Японської військової місії (далі – ЯВМ) в Харбіні Камацубаре подав штабу Квантунської армії план створення буферної держави з українського населення на Далекому Сході. Він пропонував нав'язати контакти з українцями та скоординувати військові дії в Україні та Приморському краї СРСР. Японські представники наголошували на тому, що українцям не варто плекати ілюзій стосовно допомоги Заходу, а зосередитися на Далекому Сході, де є всі умови для створення незалежної української держави. ЯВМ вимагала від ОУН виконати такі основні завдання: організаційно об'єднати українське населення; вибрати керівництво, яке могло б очолити визвольний рух та підготувати повстання; встановити зв'язки з українцями, які проживають в СРСР, та сформувати з них нелегальні групи. ЯВМ планувала організувати з українців військові загони та засилати їх для підняття повстання в Уссурійський край, де 60 % населення становили українці. Для цього друкували листівки, які закликали українців до створення автономії [12, с. 83-84].

Співпрацюючи з японськими військовими колами в боротьбі проти комунізму, Є. Коновалець вислав через Токіо в Маньчжурію членів ОУН з завданням налагодити зв'язки з українським населенням Зеленого Клину, з вояками-українцями, що служать в Червоній армії на Далекому Сході, із політичними в'язнями радянських концтаборів. Завданням груп ОУН, висланих на Далекий Схід, було назовні – громадсько-політична діяльність серед української діаспори Маньчжурії, а насправді – налагодження зв'язку ОУН з українцями Сибіру та намагатися нав'язувати співпрацю на місцях із японцями. Заходами ПУН була видана на японській мові книга про Україну, а також були певні спроби з Японії через місто Владивосток встановити лінію зв'язку ОУН до Києва [20].

Свою діяльність ОУН мала поширювати, передусім, на Зелений Клин – південну частину Далекого Сходу (Краснодарський край, Приморська й Амурська області ССРСР) площею понад 500 тис. км² із населенням 2,5 мільйони. З них, згідно перепису 1926 р., українці становили 47% (на 1 тисячу припадало – 477 українців, 160 – росіян, 32 – білоруси тощо). Українці компактно проживали в районах міста Благовіщенська та озера Ханка, а також українські поселення були розкидані на Зейсько-Буреїнській й Усурійсько-Ханківській рівнинах [5, с. 768, 773, 775].

У зв'язку з цими планами діяльності ОУН на Далекому Сході Коновалець вислав в 1934 р. до Маньчжурії Омеляна Хмельовського – “Борис Куркчі”, а в 1935 р. Миколу Митлюка – “Богдан Лукавенко” і Михайла Затинайка – “Романа Корду-Федоріва”. Маючи підтримку від української громади Харбіну, Митлюк подав на розгляд ПУН план: 1) зорганізувати 20 тис. українців, які є членами російських організацій; 2) створити українські школи; 3) започаткувати українську колонізацію; 4) організувати українську кооперацію; 5) видавати український щоденник та пропагандивні брошури японською мовою; 7) створити бюро праці для опіки над безробітними українцями; 8) організувати українські військові відділи [14, арк.1]. За сприятливих обставин цей план міг бути цілком реальним, хоча для його реалізації бракувало підготовлених кадрів і структур. Основним досягненням Митлюка була перемога над “групою малоросів” на чолі з В. Кулябко-Корецьким і виведення УНК з-під впливу Бюро для справ російських емігрантів. Ставши секретарем УНК, М. Митлюк – “Лукашенко” провадив націоналістичну діяльність і змагався з російськими організаціями за вплив на українців. 23 січня 1937 р. на зборах СУМ було офіційно змінено його назву на Українську далекосхідну січ

(УДС) та ухвалено новий статут. Головою УДС обрали О. Дзигара. Емблемою Січі затверджено герб ОУН, привітанням – “Слава Україні”, відповіддю – “Вождеві Слава”, гаслом – “Побіда або смерть” [13, с. 117; 19, с. 224]. Митлюк загинув наприкінці серпня 1936 р. при переході радянського кордону по р. Амур в організаційних справах. Переходи через кордон організовували й були відповідальними за них Юрій Олександрович Роя та М. Затинайко – “Роман Корда-Федорів”. В 1937 р. на Далекий Схід прибули Михайло Гнатів – “Чорний”, Григорій Купецький – “Джура” і Григорій Файда – “Бомба”. Після загибелі М. Митлюка представником ОУН на Далекому Сході став д-р Михайло Мілько [18, с. 483, 510; 11, с. 351; 22, с. 377].

Очолити станицю ОУН у Харбіні на нарадах ПУН рекомендував Г. Купецького проф. Євген Онацький – “Домет” [11, с. 476]. За свідченнями Володимира Мартинця та Гр. Джури (Григорія Купецького – *М.П.*), які подає в своїй статті Юрій Бойко, “інструкції і код для зв’язку з Коновальцем вони отримують від Ярослава Барановського. Їм заборонено переходити через кордон ССРСР, вони не сміють унезалежнювати своїх дій від бажань японців, але мають шукати контактів через кордон, випромінювати пропагандивною дією на українців Зеленого Клину, на прикордонні частини Червоної армії, підготувати можливості зв’язку з концентраційними таборами в Сибіру. ПУН наділяє їх дуже обмеженими матеріальними засобами, але обіцяє їм фонди з ресурсів ПУН і вислати їм для керівництва політично і військово досвідчену людину, згодом має прибути значне поповнення сил” [2, с. 616]. Пізніше загальне керівництво мав очолити підполковник Володимир Колосовський з Голландії, але з нез’ясованих причин він і поповнення членами ОУН не прибуло на терени Далекого Сходу [11, с. 24-25].

В Токіо Купецького, Михайла Гнатіва і Григорія Файду поселили в готель Санно. У ньому відбулася зустріч із ген. Угаєм на якій було повідомлено про нову загальну стратегію діяльності ОУН на Далекому Сході. Зв’язковим з ОУН від Генерального штабу Імператорської армії було призначено полк. Акікудзу. Він влаштував зустрічі представникам ОУН із трьома вищими офіцерами Генштабу – ген. Ямагучі, полк. Йосшінама та майором, яким було вручено рекомендаційні листи, через які мала бути налагоджена подальша співпраця [11, с. 93-95, 98-99].

В готелі Санно полк. Акікудза подав членам ОУН загальні дані про систему радянської влади на Далекому Сході. Також вони розпочали інтенсивне вивчення російської мови. В Токіо представники

ОУН зустрілися з ген. Гасаїчі Терагуці, який відповідав у японському генштабі за військово-політичні заходи стосовно ССРСР. Основним лейтмотивом зустрічі стала тема розгортання українського фронту боротьби проти комунізму на Далекому Сході ОУН [11, с. 112-113].

Після згаданої зустрічі представників ОУН було переправлено через Цусімську протоку до корейського порту Пусан, а потім поїздом 17 листопада 1937 р. вони прибули до столиці Маньчжоу – Го міста Мукдена. Тут вони зустрілися з ген. Угаєм та ще з трьома вищими офіцерами, членами штабу Квантунської армії у м. Сінкйю, зокрема, ген. Йошідю. Далі представники ОУН відправилися до міста Харбін, де вже діяла організаційна станиця. Першочерговим завданням для членів ОУН стало налагодження співпраці з харбінською Воєнною місією японської Імператорської армії та не вступати з нею в конфліктні ситуації, лишень у принципових питаннях щодо ведення тактики визвольної боротьби [11, с. 126-127, 134-136].

У Харбіні члени ОУН зупинилися в готелі Орієнт. З ними постійно співпрацював Іноде-сан, який їм видав японські документи й організував подальше навчання російської мови. Також вони прочитали та вивчили усі радянські та емігрантські газети Далекого Сходу за 1937 – 38 рр. Для них проводилися советознавчі спецкурси за такими темами: організація військ прикордонної охорони, Червоної армії, ГПУ-НКВД; біографії відомих комуністичних діячів і генералів; відзнаки різних формації (флот, армія, НКВД, авіація); соціалістичне будівництво (колгоспи, мережі концтаборів, економічне положення); советський шпіонаж та комуністичні організації поза межами ССРСР; національне питання в ССРСР. Для них вказані курси читали Такахасі-сан, Такасі-сан та третя невідома особа. Після проходження курсів члени ОУН приступили до опрацювання потрібних матеріалів на випадок початку війни з ССРСР: різноманітних летючок, брошур, оголошень, закликів на українській мові. Як приклад пропагандистської діяльності ОУН і УДК є летючки видані в 1938 р. у Харбіні на українській й російській мові [2, с. 614-615].

Організаційний зв'язок далекосхідна станиця ОУН підтримувала з членом ПУН Ярославом Барановським – “Лімницьким” й усі звіти щодо її діяльності Купецький писав до Відня. На початку 1938 р. були направлені на навчання у Рим два члени УДС – О. Дзюгія та Шевченко, стипендії для яких постарався проф. Євген Онацький – “Домет” [11, с. 152-159, 182-185, 225].

Після ознайомлення із станом організаційних справ у Харбіні

Г. Купецький – “Борис Семенович Марков” ініціював заснування спеціального фонду коштів для Української Далекосхідної Січі, щоб тим самим пошити січовикам однострої. Також в УДС для січовиків були організовані курси водіїв, які проводили брати Заїки. Членами ОУН у Харбіні було взято під свій контроль Український Національний Дім. Завдяки Михайлу Затинайко – “Романа Корди-Федорова” почав виходити з травня 1938 р. тижневик “Далекий Схід” під редакцією д-ра Івана Шлендика тричі на місяць, аж до його закриття восени 1939 р. [18, с. 511; 11, с. 161, 171, 181].

Григорій Купецький, розпочав навчання української мови для членів УДС, а пізніше проводив українознавчі курси – п’ять разів на тиждень. Кожної неділі члени УДС проходили військовий вишкіл, який вели Г. Купецький й М. Затинайко – “Роман Корда-Федорів”. Вони проходили його за таким планом – стрільба, муштра, читання географічних та топографічних карт, тактика роя та чоти, історія українського війська. Організацію й керівництво майбутніми збройними відділами УДС було доручено Г. Файді [11, с. 209].

Велике пожвавлення серед українців Маньчжурії викликала звістка про створення Карпатської України. До УСД масово почали вступати українці, які до цього були інертними та вимагати видачі паспортів й надання їм підданства Карпатської України. 22 січня 1939 р. УДС святкувала День Соборності України і мала проводити святковий концерт, який заборонила російська поліція м. Харбіна. Але вказана заборона вилилася у проти російську демонстрацію із співанням націоналістичних пісень – “Не пора, не пора...” тощо. У травні 1939 р. заходами УДС було видано дві летючки з антибільшовицькими гаслами, а на звороті поміщено портрети Євгена Коновальця та Симона Петлюри, як лідерів українського визвольного руху [11, с. 231-241, 254].

У червні 1939 р. Г. Купецький і Г. Файда – “Бомба” почали писати та розповсюджувати летючки й відозви, які закінчувалися такими реченнями: “ – Хай живе Українська Національна Революція!; – Смерть ворогам України!; – Смерть Сталіну та його запродавцям!; – Хай живе українська збройна сила!; – Хай живе протисоветська революція!; – Тільки в своїй хаті – своя правда”. На ці заходи ОУН японська влада відповіла в особі майора Ямаока з Харбінської воєнної місії своїми вимогами: 1) Вилучити націоналістичні гасла; 2) Перестати писати проти росіян; 3) Почати співпрацю з білою російською еміграцією в Манджурії; 4) Виконувати без застережень накази японської влади. На вимоги японців Г. Купецький відповів категоричною відмовою.

Дещо пізніше він дістав підтвердження листом від Я. Барановського правильності своїх дій від ПУН [11, с. 189-196, 226].

У відповідь на такі заяви ОУН японська влада почала згортати й обмежувати організаційну діяльність українських установ. Так у грудні 1939 р. Г. Купецькому було заборонено очолювати УДС, а дещо пізніше зовсім її заборонили, як шкідливу організацію. На початку 1940 р. М. Затинайко – “Роман Корда-Федорів” через переслідування японської влади змушений був переїхати до Шанхаю, де організував діяльність членів ОУН, а також був перерваний зв’язок із ПУН. Японська воєнна місія почала гальмувати діяльність УНК в Манджурії та УНД у Харбіні. У вересні 1940 р. Г. Купецького арештувала японська поліція за проведення антиросійської пропаганди, але пробувши деякий час в тюрмі його, відпустили під заставу. При спробі нелегального переходу маньчжурсько-радянського кордону був арештований М. Гнатів – “Сергій Іванович Василів”, якого після довгих переговорів із місцевою поліцією відпустили. Він був відповідальним в ОУН та УДС за налагоджування зв’язків з українцями Сибіру та Далекого Сходу [11, с. 215-223, 259-260, 264, 475-478].

Щоб не надто дратувати японську владу члени ОУН розпочали проводити свою діяльність конспіративно. Усю свою активність вони зосередили в культурно-просвітницькій сфері, зокрема, було організовано хор та театр, які очолював д-р М.Я. Нестеренко. За короткий час було поставлено вісім п’єс та оперет на сценах місцевих театрів “Орієнт” та “Модерн” [11, с. 246, 292].

У листопаді 1941 р. японська Воєнна місія у Харбіні в особі Акагі-сана проводила зустрічі з Григорієм Купецьким про відновлення попередньої співпраці. Вже після переговорів із полковником японської армії були досягнуті домовленості про співпрацю ОУН і Японією. Перед Різдом 1942 р. в Харбіні вийшла газета “Сурма”, як офіційний орган ОУН на Далекому Сході. Штемпелі для газети виготовляв С. К. (особа не встановлена). Центральною статтею газети стала – “Природні союзники” в якій вказувалося на спільність інтересів України і Японії у боротьбі проти Росії. Також у 1943 р. було підпільно видано декілька номерів “Сурми”, коли знову з японською адміністрацією почалися тертя через орієнтацію на російську білу еміграцію та включення українського руху в його склад [18, с. 511, 11, с. 312].

В цей самий час у структурах ОУН у Шанхаї активно працювали М. Затинайко – “Роман Корда-Федорів” та М. Гнатів – “Сергій Іванович Василів”. З 1942 р. українська громада зуміла налагодити в Шанхаю власні радіопередачі [11, с. 315; 6, с. 1035].

Японська адміністрація Маньчжурії організувала за 20 км від Харбіну табір для втікачів українців з СРСР (Примор'я і Забайкалля). Його очолював член УДС О. М. (особа не встановлена). Деяким членам ОУН, а саме Г. Купецькому, Г. Файді – "Бомбі", Омельяну Хмельовському – "Борис Куркчі" дозволено в травні 1942 р. проводити національно-виховну роботу, яка пізніше дала вражаючі результати серед українських втікачів, що перебували в таборі з росіянами. Майже всі члени цього табору стали завзятими українськими націоналістами і неодноразово між ними і росіянами виникали бійки щодо національних питань й взаємовідносин. Також представники ОУН на Далекому Сході прагнули втілити ідею незалежної Далекосхідної Зеленої України. Для цього було підготовлено плани створення й затвердження персонального складу уряду й всіляко переконувано японців, щоб на зайнятих територіях організувати українську адміністрацію навіть там, де українці були у меншості. Були виготовлені пропагандистські листівки для розповсюдження в запіллі майбутнього фронту, а також у японській Воєнній місії у Харбіні пройшли курси радіо дикторів два члени УДС Юрко Г. та його брат (особи не встановлені) [18, с. 590; 11, с. 315-320].

У 1943 р. члени ОУН проводили таємно від японської влади, яка починає орієнтуватися на білу російську еміграцію, націоналістичні свята в помешканні Ю. О. (особа не встановлена) у Харбіні. Відчутним ударом по українському русі в Манджурії стало включення японцями в 1943 р. УНК до складу Головного бюро російських емігрантів та призначення його головою В.А. Кулябка-Корецького, який не проводив жодної національно орієнтованої діяльності [11, с. 332-333].

Навесні 1944 р. японці пішли на поступки українцям, дозволивши обрати новий провід УНК. Його очолив інж. О.С. Вітковський та обрано Раду старійшин на чолі з Миколою Самарським, а секретарем було обрано Г. Купецького. Також для УНК було виділено недалеко Харбіну земельну ділянку під хутір, який отримав назву "Сангарійська Січ". Восени 1944 р. японська адміністрація почала організувати військові відділи з іноземців, більшість із яких складали росіяни. Туди ж японці намагалися включати й українців, але заходами ОУН більшість українців відмовилося там вступати. 19 серпня 1945 р. радянські війська зайняли Харбін й одразу ж були арештовані і розстріляні провідні діячі УНК – О.С. Вітковський, М.Я. Нетребенко, І.П. Шевченко, М.І. Заїка та сотні інших [11, с. 339, 417-418; 6, с. 1035].

У 1945 р. Г. Купецький зумів нав'язати контакти з Миколою Лебедем та налагодив постійний організаційний зв'язок з ОУН-б. Біль-

шість членів ОУН виїхали з Харбіну 15 серпня 1945 р. до міста Тієнсіну, а далі до Шанхаю, де було створено Українську громаду. Її очолював член ОУН М. Гнатів – “Сергій Іванович Висилів”. До неї входило понад 150 осіб. На її базі був створений Український Допомоговий Комітет – основним завданням якого було вивезення українців до США, Австралії та Аргентини. До 1949 р. більшість українців з Китаю УДК переправив разом з американською організацією IRO (International Refugee Organization – Міжнародна Організація Біженців) з Шанхаю на Філіппіни. Основну роботу в УДК по переправці втікачів виконував М. Гнатів за допомогою М. Лебеда [11, с. 458-466, 469-471; 6, с. 1035; 20].

У своїй діяльності Організація Українських Націоналістів на Далекому Сході проводила власну політичну лінію, передусім опираючись на власні сили й намагалася бути її суб’єктом та незалежним чинником формування. В ході взаємовідносин на Далекому Сході між ОУН та Японією виділяються п’ять періодів в процесі яких була й активна співпраця, протидія та нейтралітет. Перший – припадає на 1930 – 1934 рр. коли проходило налагодження офіційних зв’язків; другий період – 1934 – літо 1939 розгортання найактивнішої співпраці в боротьбі проти комунізму; третій – осінь 1939 – січень 1942 протидія діяльності українським установам і організаціям, які перебували під контролем ОУН японською адміністрацією; четвертий – літо 1943 – весна 1944 – намагання японської влади включити й підпорядкувати українські структури російській еміграційній організації та використання українців у власних інтересах; п’ятий – травень 1944 – серпень 1945 – домовленість про ведення спільної боротьби проти комунізму та проголошення про не ведення щодо однієї із сторін ворожої діяльності.

Праця членів ОУН серед українців на Далекому Сході дала значних результатів, зважаючи на те, що там діяла обмежена кількісно група без значної політичної й фінансової допомоги.

Джерела та література:

1. Андрієвський Д. Міжнародна акція ОУН / Д. Андрієвський // ОУН (1929 – 1954). – Париж, 1955. – С. 141–165.
2. Бойко Ю. Націоналізм на східноукраїнських землях у добі Коновальця / Ю. Бойко // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен : Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 577–617.
3. Габрусевич І. Місце України в світі. (На правах рукопису) / І. Габрусевич. – [б. м.] : [б. в.], 1940. – С. 11–14, 44–51.

4. Дорошенко В. Просвіта, її існування / В. Дорошенко. – Філядельфія : [б. в.], 1959. – С. 81–82.
5. Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 768, 773, 775.
6. Енциклопедія Українознавства. – Львів, 1994. – Т. 3. – С. 1035.
7. Енциклопедія Українознавства. – Львів, 2000. – Т. 9. – С. 3548.
8. Зеленко К. Великобританія і Україна / К. Зеленко // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен : Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 988–989.
9. Капустянський М. Військова підготовка ОУН / М. Капустянський // ОУН (1929 – 1954). – Париж : [б. в.], 1955. – С. 115–140.
10. Капустянський М. Нариси споминів 1929 – 1939 років / М. Капустянський // Український історик. – 1987. – Ч. 1–4. – С. 99–106.
11. Купецький Г. Там де сонце сходить. Спогади бойовика ОУН на Далекому Сході / Г. Купецький. – Торонто : [б. в.], 1988. – 498 с.
12. Курас Л. Украинская этническая группировка в Харбине в 1930-е годы в освещении советской разведки / Л. Курас // Исторические чтения на Лубянке. Российские спецслужбы: история и современность / ФСБ РФ; Новгородский государственный университет. – Москва; Великий Новгород, 1999. – С. 83–84.
13. Кучерук О. Рико Ярий – загадка ОУН / О. Кучерук. – Львів : "Піраміда", 2005. – 210 с.
14. Лист М. Митлюка (Б. Луковенка) до невстановленого провідника ОУН в США від 25 травня 1936 р. // Архів ОУН у м. Києві. – Арк. 1.
15. Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933 – 1935 рр. / Є. Ляхович // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен : Видання фундації ім. Є. Коновальця, 1974. – С. 907–925.
16. Малащук Р. З книги мого життя. Спомини / Р. Малащук. – Торонто: "Томін України", 1987. – Т. 1.: Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу. – 358 с.
17. Малащук Р. З книги мого життя. Спомини / Р. Малащук. – Торонто: "Томін України", "Студіюм", 1988. – Т. 2: Вибирати не можна тільки Батьківщину. – 416 с.
18. Мірчук П. Нарис історії ОУН / П. Мірчук. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк : [б. в.], 1968. – 639 с.
19. Світ І. Україно-японські взаємини 1903 – 1945. Історичний огляд і спостереження / І. Світ. – Нью-Йорк, 1972. – 371 с.
20. Спогади Євгена Стахіва про діяльність ОУН / Записав Микола Північ 3 грудня 2003 у м. Львові.
21. Стахів В. П. Сім років україно-японських взаємин, 1934 – 1941 // Доброї. – № 26. – Травень, 1955. – С. 19–22.
22. Wysocki R. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929 – 1939. Geneza. Struktura. Program. Ideologia / R. Wysocki. – Lublin: Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. – 433 s.